

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTURHISTORISKE BIDRAG
TIL NICOLAI KIRKES
HISTORIE

*MED UNDERSTØTTELSE AF
NY CARLSBERG FONDET.*

M. V O G E L I U S

KULTURHISTORISKE BIDRAG
TIL NICOLAI KIRKES
HISTORIE

I DET SYTTENDE OG ATTENDE
AARHUNDREDE.

MED BILLEDER OG KORT.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
M D C C C C X I V

KJØBENHAVN — FORLAGSTRYKKERIET

MINDET OM

MÆCENEN

DIREKTØR, DR. PHIL. C. JACOBSEN,

NICOLAI SPIRS GENOPBYGGER,

TILEGNET.

Det var kun naturligt, at Indbyggerne i det gamle København, da de i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede *) skulde have deres første Sognekirke, indviede denne til Ære for *den hellige Nicolai* — de søfarendes Beskytter. Dels var de jo alle Sømænd eller Fiskere — Nordens største Sildemarked afholdtes dengang i København — og dels var de fleste af Datidens Krige (Vendertogene etc.) Søkampe, saaledes at man under den megen Færden paa Havet nok kunde have Brug for en særlig Skytsaand.

Af de samme Grunde blev Kirken lagt saa nær Vandet som muligt. Man vilde have Lejlighed til umiddelbart efter at være kommet hjem fra en heldig Fiskefangst eller et lykkeligt Krigstog lige at kunne gaa ind

Nicolai Kirkes Segl.

*) Den oprindelige Kirke er rimeligvis meget ældre. Se herom Side 24.

og takke Gud og den hellige Nicolai eller maaske ogsaa opsende Bønner for en god Kammerat, der var blevet derude.

Med Byens Vækst og stigende Anseelse holdt Kirken Trit gennem de mange Aarhundreder. Den blev det første Sæde for den forbedrede Kirkelære, og den var — sammen med *Frue Kirke* — den eneste af Byens Sognekirker, der efter Reformationen fik Lov at blive staaende som Gudshus. *St. Peders Kirke* blev omdannet til Gjethus (o: Kanon- og Klokkestøberi), og *St. Klemens Kirke* (der laa paa den Grund, hvor senere Ejendommen Frederiksberggade Nr. 25 blev opført) blev nedrevet.

Særlig hyggeligt synes der ikke at have været i *Nicolai Kirke*. Den var temmelig lavloftet med smaa, højt siddende Vinduer, der gav det hele et vist dystert og skummelt Præg. Den kunstige Belysning var samtidig yderst sparsom, saaledes at f. Eks. Froprædikenen, der om Vinteren afholdtes mellem 5—6 om Morgen, ofte foregik i mere end Halvmørke. Da der paa samme kummerlige Maade var sørget for Opvarmningen — der opstilledes „Ildpander“, som imidlertid ikke altid fungerede særlig godt — var det intet Under, at den fornødne Andagt ofte manglede, hvorved Menighedens løsere Eksistenser fandt paa alskens Optøjer.

Først i Begyndelsen af det 17' Aarhundrede begynd-

te man at faa Øjnene op for det uværdige og usømmelige heri. Man stillede den Fordring til Kirken, at den skulde skaffe bedre Belysning og Varme; men dette blev paa Grund af dens daarlige finansielle Tilstand stadig afvist af Kirkeværgerne.

Der var da intet andet for, end at den private Godgørenhed maatte træde til.

Den første, der synes at have betænkt Kirken med Gaver i denne Retning, var Københavns Borgmester, den navnkundige Handelsmand *Mikkel Vibe*. Han var en rig og vindskibelig Mand, der ejede store Grunde paa Christianshavn og uden for Vester- og Østerport; det sidsnævnte Sted er hans Navn end-

Nicolai Kirke ved Aar 1725.

nu den Dag i Dag bevaret i „*Vibenshus*“, hvor der i gamle Dage laa en af hans Ladegaarde. Han boede skraas over for Kirken i en Ejendom, som senere fik Navnet „*Admiralgaarden*“, og som han sandsynligvis har været den første Ejer af.

I Aaret 1616 opretter han sammen med sin Hustru, *Anna Simonsdatter Surbek*, et Testamente, hvori han gør opmærksom paa de sørgelige Forhold, hvorunder Gudstjenesten i Nicolai Kirke foregaar. Han fortæller, hvorledes det under Froprædikenen ofte kan ske, at „løse Gesinde och schelmsche Mennisker med megen Bulder och Ulempe“ fratager Kvinderne deres Hatte og andet Hovedtøj, ja, ofte ligefrem river deres Over-tøj i Stykker.

Mikkel Vibe har derfor besluttet at forære Kirken 2 store og 14 mindre „Lyse-Arme og Piber“. Den ene af disse store Armstager skal da opstilles paa Pillen nærmest ved den Stol, der er reserveret Borgmester og Raad, og den anden paa Kvindesiden lige over for Prædikestolen. Af de smaa Lysesstager skal de to anbringes i Koret, de seks i den store Midtergang, og endelig tre i hver af de smaa Sidegange.

Til at bestride Udgifterne ved Anskaffelsen af Lys bestemmer han Renten af en Kapital paa 200 Rdlr.

Denne Sum var dog, efterhaanden som Priserne paa alle Ting fordyredes, ikke tilstrækkelig, og særlig galt blev det under Svenskekrigen 1658—60, hvor man knap kunde skaffe Penge til det halve Antal Lys. Kirken lagde da selv det manglende Beløb til, men blev hurtig

ked heraf og spurgte *Mikkel Vibes* Efterkommere, om de ikke kunde finde sig foranlediget til at tilskyde et yderligere Beløb til Grundkapitalen. Hertil havde disse dog absolut ingen Lyst, og der blev da for Fremtiden kun brændt Lys i hveranden Arm.

Belysningsforholdene var nu ganske vist blevet bedre, men Tumulterne vedvarede endnu, og der skulde gaa 60—70 Aar, efter at *Mikkel Vibe* havde underskrevet sit Testamente, før Forholdene blev helt gode, og man blev i Stand til at skaffe Kirken et saadant Lys, at ingen Del af den fik Lov til at henligge i Halvmørke.

Det var stadig Privatfolk, der maatte træde til. I 1632 lod den kendte københavnske Handelsmand *Hans Trægaard*, der havde Monopol paa Handelen med Østasien, og i 1655 den senere Borgmester *Peter Petersen* ophænge Lysekroner i Kirken, men de var lige saa lidt som den i 1661 af Raadmand *Morten Mortensen* skænkede af større Betydning, da man ikke samtidig havde sørget for et tilstrækkeligt Beløb til Lys.

Først da den berømte Stadsoborst *Frederik Thuresen* i 1675 lod ophænge en stor, flot Lysekroner midt i Kirken og samtidig udsatte en aarlig Rente paa 6 Rdlr. til Lys, kunde det siges, at Kirkens Belysning — efter Datidens Fordringer — var tilfredsstillende. Man var nu ogsaa gaaet over til Benyttelse af de bedste Voksllys, medens *Mikkel Vibe* havde ment, at „gængsle Spiddelys“ vilde være tilstrækkelige.

Kort før og efter den Tid blev der ogsaa testamen-

teret Kirken forskellige Pengebeløb til Anskaffelse af „Ildbækkener“, saaledes at man fra Slutningen af det 17' Aarhundrede ikke mere kunde gøre berettiget Indvending mod de Former, hvorunder Gudstjenesten foregik. —

Det var iøvrigt ikke helt let at komme til at overvære en Gudstjeneste i Nicolai Kirke. Hvis man vilde nøjes med en Staaplads, gik det jo endda saa nogenlunde; men ønskede man at sidde ned, var Forholdene værre. Det meste var „reserverede Pladser“, og Førsterangen blandt disse indtoges af de saakaldte „lukkede Stole“.

Indretningen af Stolestader var en Frugt af Reformationen. I den katolske Tid var Kirken gratis tilgængelig over alt og for alle. Katolicismens Undergang medførte Tabet af Kirkegodset, og man maatte derfor paa enhver Maade se at faa nye Indtægter. En af disse Bestræbelser resulterede — 1630 — i Udlejning af saa godt som alle Siddepladserne, efter at man først — i 1578 — havde truffet den Bestemmelse, at Mænd og Kvinder skulde sidde hver for sig i Kirken, Mændene til højre og Kvinderne til venstre.

De lukkede Stole, af hvilke de lange var anbragt i Midtergangen og de korte i den nordre og søndre Gang — henholdsvis for Kvinder og Mænd — var altid Genstand for ivrig Efterspørgsel. Man maatte ligefrem bestille dem flere Aar i Forvejen — og kunde i mange Tilfælde alligevel ikke faa nogen.

En Enke besværede sig saaledes over, at hun i 19

Aar i Træk havde maattet se sine Ansøgninger om en Stol afslaaede. Da hun for 20' Gang indsender Begæring, røres Kirkeværgerne endelig og meddeler hende, at det nu tilsidst er lykkedes dem at finde en „afsides liden lugte-stol“ (lukket Stol), som de saa vil overlade hende.

Prisen for disse Stole var ikke saa ringe efter Penge-nes Værdi paa den Tid. Den aarlige Afgift var mellem 4—12 Rdlr. efter Afstanden fra Prædikestolen, og hertil kom desuden et Fæstegebyr een Gang for alle af en tilsvarende Slørrelse.

Den fineste Stol var den „adelige“ eller „Kragh-Thott-Rosenkrans'ske“ Stol. Den var paa Pulpituret skraas over for Prædikestolen og var rigt udstyret med Billedskærerarbejde. Den var delt i to Halvdele, som begge var solgt i Aaret 1663, den ene til Rigsraaden *Otto Krag* til Voldbjerg — bekendt for sit Møde paa Københavns Slotsbro med *Hans Nansen*, hvem han truede med Blaataarn for hans fjendtlige Holdning mod Adelen — og den anden til Rigsraad *Niels Trolles* Enke, Fru *Hille Rosenkrans*.

For hver Halvdel var der betalt 200 Rdlr., og i Købe-kontrakten var indflettet følgende Bestemmelse:

„Dersom Kirken det Gud naadeligen afvende nogen stor uløkelig Hændelse paakommer, skal possiderende Arvinger efter egen gode Villie og Velbefald til Hielp komme.“

Den ulykkelige Hændelse indtraf godt 125 Aar senere; men da fandtes ingen „possiderende“ Arvinger

mere. De fleste af disse Familiers Medlemmer var nemlig flyttet bort fra Byen, og Stolen forfaldt mere og mere. Kirkeværgerne maatte da i 1774 indkalde de formentlige Ejere — da den efterhaanden var blevet saa skrøbelig, at den truede med at styrte ned — til hurtigst muligt at melde sig og sørge for dens Istand-sættelse.

Herpaa vilde nu ingen inlde sig, men enkelte af Ejerne — som Etatsraadinde *Kragh* — overlod uden Betaling deres Part til Kirken, for at denne da atter kunde sælge den efter først at have repareret den. En enkelt derimod, Løjtnant *Børge Trolle*, ønskede dog for sit Vedkommende — han var Eneejer af den halve Stol — fuld Erstatning, nemlig det samme Beløb, der i sin Tid var betalt af hans Forfædre. Dette syntes Kirkeværgerne dog var et for ubilligt Forlangende, og Sagen gaar lige til Kongen, der imidlertid giver Løjtnanten Medhold.

Kirken kommer saa i Besiddelse af hele Stolen, og Kapellanen, Hr. *Østrup*, foreslaar nu, at den skal omdannes til Stole for enkelte Personer. Dette Forslag vækker Kirkeværgernes indignerede Protest, da man paa den Maade ikke vil faa saa stor Indtægt for Kirken. De sender en harmfuld Skrivelse til Magistraten, hvori de udtaler om Præsten, at „den goede Mand gjorde meget vel, at hand alleene blev ved at forrette sit Embede og ikke melerede sig i de Ting, som ham aldeeles er uvedkommende“.

Præsten faar da heller ingen Glæde af sit Project. og

Reparationen foregaar i Overensstemmelse med Kirkeværgernes Indstilling. —

En anden af de fineste Stole var den saakaldte „*Brudgoms Stol*“. Den var reserveret Kirkeværgerne og de fattiges Forstander til fri Afbenyttelse; men Kirkens permanente Pengenød bevirkede, at disse i 1760 gav Afkald paa den og udlejede den til Fordel for Kirken. —

Foruden disse lukkede Stole var der en Række aabne, som havde vanskeligt ved at finde Lejere. De bedste af dem blev da omdannet til lukkede Stole og fandt straks Afsætning. Men de daarligere kunde man ikke blive af med.

Henimod Midten af det 18' Aarhundrede staar der en Mængde Stole ledige — 32 Bænkesæder midt paa Gulvet og 140 Klapstole rundt omkring i Kirken. Der meldte sig absolut ingen Liebhavere; Prisen var for høj. Man skulde — som før omtalt — ikke alene betale det første Aars Leje, men ogsaa samtidig en tilsvarende Fæsteafgift, og denne sidste opkrævedes saa haardhændet, at Børn, der arvede deres Forældres Stol, paa ny maatte betale den. Endvidere var der den Bestemmelse, at en ny Lejer altid skulde betale den mulige Lejerestance, den forrige Lejer havde paadraget sig.

Dette skabte ret naturligt meget ondt Blod, og man foretrak derfor slet ingen Leje at betale, men ganske rolig sætte sig paa de tomme Stole. Dette gik ogsaa i nogen Tid, indtil der blev ansat en „brav og paapas-

sende“ Undergraver, ved Navn *Ries*. Han forstod at faa de „blinde“ Tilhørere bort paa en radikal Maade, idet han ikke undsaa sig for midt under Gudstjenesten at jage dem bort og at konfiskere deres Nøgler, hvis de havde benyttet saadanne til de lukkede Stole, der tilfældigt ikke blev benyttet.

Dette syntes ogsaa at hjælpe en Stund, idet adskillige henvendte sig for at købe Pladser. De høje Priser gjorde dog stadig Folk betænkelige; de fleste Lysthavende var jo ret ubemidlede, og for dem spillede 3—4 Rdlr. en stor Rolle.

Man maatte saa gribe til det for Datiden saa betænkelige Middel — at sætte Priserne ned, og det endda ganske betydeligt. En Klapstol kunde fra nu af faas for 1½ Mark, og var Lejeren særlig fattig, slap han oven i Købet for Fæsteafgiften.

Nu lykkedes det endelig at faa en stor Del Sæder afsatte og at faa det første Aars Afgift ind. Men naar Lejerne atter skulde betale, kneb det ofte med at faa Pengene indkrævet. De urolige Tidsforhold med hyppige Krige, store indre Ulykker som Pest, Ildebrande og lign. havde jo skabt en almindelig Usikkerhed i alle Pengeforhold, som der skulde mange Aars fredeligt Arbejde til at faa udslettet.

Kirken var iøvrigt energisk nok med at faa Restancerne ind.

Først paatog den ene af Kirkeværgerne sig dette Arbejde, som efter alt at dømme ikke har været særlig taknemligt. Heldigt kunde han sige at være sluppet fra

det, hvis man blot lukkede Døren i for Næsen af ham og bad ham komme igen en anden Gang, — værre var det, naar han blev modtaget med en Regn af Skældsord og venlige Løfter om et Livfuld Hug, hvis han atter vovede at indfinde sig. I slige Tilfælde sendte han gerne en lang Klage ind til Magistraten med Anmodning om Assistance. Synderen blev da kaldt op for den høje Øvrighed, der holdt en kraftig Straffeprædiken, hvorefter han bluedes, gik i sig selv og lovede som snarest Betaling.

Men at love er eet, at holde et andet. Kirkeværgen maatte atter af Sted og være parat til at modtage nye Ubehageligheder; — intet Under, at han i det lange Løb blev ked af dette brydsomme Arbejde, som han da ogsaa lagde over paa Overgraveren mod et aarligt Honorar af 10 Rdlr.

Denne synes at have opfattet sin nye Bestillings Hovedopgave at være Inkassationen af de 10 Rdlr. og lod Restanterne passe sig selv. Han blev saa hurtig „fritaget“ for dette Arbejde, og man gik endelig til Ansættelsen af en fast Inkassator for Aarets tre første Maaneder.

Dette hjalp vel en Del; men da han ikke fik større Løn, end hvad der var tillagt Overgraveren for den samme Bestilling, har han heller næppe været særlig energisk.

Til sidst greb man saa til den ganske praktiske Udvej at fratage den sendrægtige Betaler hans Stol og lade den nye Lejer betale Restancen.

En anden, stor Indtægt skaffede man sig ved Salget af Gravsteder inde i selve Kirken.

Efter Reformationen var en saadan Begravelse blevet mere og mere almindelig: Det var først og fremmest den religiøse Følelse, der her gjorde sig gældende, Bevidstheden om at skulle sove den evige Søvn i umiddelbar Nærhed af de hellige Steder, medens Salmesangens Toner og Orglets Brus lød hen over en; det var dernæst rent æstetiske Hensyn, der brød frem, Lystfølelsen ved at skulle ligge tørt og godt under Kirkens hvalte Buer — ikke ude i den fugtige Jord, fra hvilken Vandet i stadig sivende Dryp vilde trænge ind; — og det var sidst, men ikke mindst, Overklassefølelsen, der kom til Frembrud. Man behøvede heldigvis ikke at ligge ude mellem det „gemene“ Folk — men man kunde faa sin Kiste anbragt i umiddelbar Nærhed af andet Godtfolk, af hvilke mange for stedse havde indskrevet deres Navne i Fædrelandets Historie. Den gamle, taabelige Paastand, at vi alle efter Døden var lige, skulde dog rykkes op med Rode. Kong Salomon her — Jørgen Hattemager der.

En saadan Begravelse var nemlig ikke saa billig.

Først selve Gravstedet, der ofte kostede 100 Rdlr. og senere steg til det dobbelte eller tredobbelte, dernæst Betaling for Retten til at opsætte en Ligsten enten over selve Graven eller inde i Muren. Dette kostede — efter Størrelsen — fra 20—40 Rdlr., og hertil kom Udgifterne til Gravens Pasning, hvilke i Reglen afholdtes.

af Renterne af en testamentarisk, i samme Øjemed udsat Kapital.

Det varede imidlertid ikke længe, inden hele Kirken var fyldt med Lig. Blev saa Fornyelsessummen for de forfaldne Gravsteder ikke betalt i rette Tid, begyndte man straks at sælge dem til eventuelle Lysthavende, der forøvrigt meldte sig i anseligt Antal, hvorfor Pri-serne ogsaa samtidigt gik godt i Vejret.

Til nogle af de sidste, der købte Kirkegravsteder, hørte den bekendte Ejer af Strandmøllen, *Chr. Drewsen*. For en Sum af 300 Rdlr. erhvervede han sig Familien *Sechmann's* Familiebegravelse. Denne var i sin Tid (1693) solgt til Højesteretsjustitiarius *Didrik Sechmann*, en energisk og dygtig Jurist, der atter skaffede Højesteret den Respekt, hans Forgængere havde været nær ved at sætte over Styr. En af hans Efterkommere, Regimentskvartermester *Jørgen Sechmann*, fornyede Gravstedet i 1765, men havde siden ikke ladet høre fra sig, formentlig paa Grund af Slægtens Uddøen.

Agent *Bodenhoff*, hvis Navn gennem hans gamle Oplagsplads er bevaret til vore Tider, købte Aaret efter Drewsen (1792) et ligeledes hjemfaldet Gravsted paa den Betingelse, at „dette Gravsted aldrig skal hjemfalde til Kirken“. Da det kort efter hjemfaldt til den allfortærende Ild, sikrede Familien sig da en af de saakaldte „aabne“ Begravelser paa Assistentskirkegaarden. Dette Gravsted fik kort efter en sørgelig Berømmelse ved at blive besøgt af Ligrøvere, der bl. a. skar Fingren af en nylig bisat ung Pige for hurtigere

at kunne faa en kostbar Ring. Derved opstod Rygter om, at den unge Pige kun havde været skindød, Rygter, som holdt sig gennem Aarene, men aldrig blev bevist.

Et tredje hjemfaldet Gravsted blev kort efter tilstaaet Guvernør *Fick* for kun 200 Rdlr. Paa Grund af tidligere uhyggelige Begivenheder, som det havde været Genstand for, havde det nemlig svært ved at finde Købere.

Under *Christian IV*' første Regeringsaar var det købt af en Slotsskriver *Cordt v. Busk*, hvis Sønnedatter blev gift med en vis *Bartholomæus Mikkelsen*. Denne optraadte under Svenskekrigen 1658—60 som dansk Spion og søgte at komme i Besiddelse af visse vigtige Tegninger, der var i *Carl Gustav's* Besiddelse. Han blev imidlertid paagrebet i Malmø og straks halshugget, hvorefter Svenskerne sendte Hovedet til Enken, der opnaede kgl. Bevilling paa at faa det begravet i Familiebegravelsen. Efter Krigens Slutning blev Kroppen sendt herover og blev da — dog først efter fornyet kgl. Resolution — bisat ved Siden af Hovedet.

Denne Jordfæstelse syntes imidlertid selv Datidens hærdede Nerver ret uhyggelig, saa der i lange Tider ikke var blevet nogen bisat der. Først da Sagen var ved at gaa i Glemmebogen, blev Graven atter aabnet og benyttet. —

Til de sidst solgte af de hjemfaldne, murede Begravelser hørte ogsaa den, der tilhørte den i 1759 uddøde *de Junge'ske* Slægt. Den var i sin Tid købt af en kendt

københavnsk Borgmester *Christoffer Hansen*, der foruden at være *Hans Nansen* en god Støtte i hans Kamp mod Adelen, alligevel samtidig søgte at hjælpe enkelte af dennes Medlemmer, der var kommet i Nød (bl. a. *Corfitz Ulfeldt*). Baade han og hans Hustru, der var en Datter af Polarfareren *Jens Munk*, blev begravet her, hvorefter Gravstedet gik over til hans Kollega *Albrecht Bartholin*, hvis Datter blev gift med Konferensraad *de Junge*. 30 Aar efter denne Families Uddøen købtes det af Kammerjunker *v. Schøller-Krogh* for den sædvanemæssige Sum = 300 Rdl. —

De indmurede Ligstene eller Epitafier fyldte snart Kirkens Mure. Med Købet af et Gravsted medfulgte nemlig ikke Retten til Epitafiet, hvorfor den ny Køber maatte sætte sit ovenover det gamle, hvorved der ofte blev en hel Række Epitafier til hvert Gravsted. En Stadskaptajn *Holst*, der i 1774 søgte at gøre Brud paa denne Tradition og vilde foretage Forandringer ved den Ligsten, der hørte til et af ham købt Gravsted, blev hurtig belært om det ulovlige heri. Han fik nemlig en Skrivelse fra Magistraten, hvori denne forbyder hans Fremgangsmaade. „Epitafierne“ — hedder det — „er urørlige; de er opsat til Erindring om Afdøde og til Ziir for Kirken“*). Man kan købe et Gravsted, men ikke et Epitafium. —

Over de Ligstene, der laa paa Kirkens Gulv oven

*) Mange af disse var i Virkeligheden meget smukke; Kirken med alle sine Mindesmærker i Forbindelse med en Mængde i tidl. Krige erobrede Faner og Standarter, der var ophængt rundt omkring, lignede da ogsaa efter samtidige Forfatteres Mening et helt Museum.

over Gravene, var man imidlertid ikke saa nænsom. Den Afgift, der fordredes for at anbringe en saadan, var ikke saa stor som for Epitafiet, og da der stadig blev slidt paa dem ved den uafbrudte Gang hen over dem, blev de ofte uden videre borttaget og solgt.

Saaledes var Kirkegulvet i 1777 blevet meget ujævnt og maatte underkastes en større Reparation. Man brød saa ganske rolig en Mængde gamle, formentlig hjemfaldne Ligsten op og solgte dem for 6—10 Rdlr. Stykket. For disse Penge blev der da i Stedet anbragt en lang Række af „skønne Fliser“.

Nogle af Ligstenene var imidlertid saa daarlige, at de ingen Købere kunde finde. Men ogsaa herfor vidste man Raad.

Man har saaledes opbevaret en længere Skrivelse fra 1760 fra Organisten *Frederik Christian Breitendich**), Udgiveren af den første danske Koralbog. Han klager over den elendige Vej, der fører over Kirkegaarden hen til Kirken. Der var et frygteligt Uføre, og al Passage næsten umulig, især „naar stærk Regn eller Slud været haver, allerhelst veyen da er saa slibrig, at jeg er færdig at falde over Ende“. Dette lyder ikke saa

*) Breitendich dør i Aaret 1775. I Biogr. Lex. S. 50 III Del er han anført som værende Organist ved Nicolai Kirke til sin Død. Dette er ikke korrekt, idet han i hvert Fald allerede Aaret i Forvejen var traadt fra. Man har — i Raadhusarkivet — opbevaret en Skrivelse fra nævnte Aar, hvori hans Elev og Efterfølger, *Kron*, stiller det Forlangende, at han skal fjerne den Stol, som han har anbragt for sig selv og Familie i „Orgelvercket“. Da Br. tøver hermed, begynder *Kron* uden videre at rive den ned. Dette fremkalder en harmfuld Protest fra førstnævnte, der anser *Krons* Fremgangsmaade for ganske ulovlig; „da ey alleene Stoelen tilhører mig, som med Skruer er sammensat og uden Skade kan borttages, men endog de tvende Døre, som er en Lukkelse for Claveret.“

utroligt, da Kirkegaardsvejene benyttedes som Alfarvej og befærdedes baade af kørende og ridende.

Breitendich, der har været Organist ved Kirken i 40 Aar uden at have forlangt den mindste Reparation til Orglet, synes nu, at der nok kunde tages lidt Hensyn til ham paa hans gamle Dage, (han var lige fyldt 58 Aar). Nogle af de Penge, Kirken paa denne Maade har sparet, mener han nu, kan komme baade denne og ham til Gode ved Anlægget af en lille Fliserække langs Vejens ene Side.

Kirkeværgerne har i og for sig intet derimod; men som sædvanlig har Kirken ikke Raad til nogensomhelst Reparation.

Imidlertid finder man en Udvej. Man har ikke alene nogle kasserede Flisebrokker, men ogsaa de gamle, „uduelige“ Ligsten, som ingen Købere har kunnet finde. Med disse Sten laver man en lille Gangsti til Brug for Organisten, og da der fra to saa højforne Mænd som Justitsraad *Falch* og den senere under *Guldberg* saa berygtede Borgmester *Chr. Fædder* er indløbet en lignende Klage over en lille Sti paa Kirkegaarden, som de privat benytter, griber man Lejligheden til samtidig at anbringe nogle Sten ud i denne Vejs Pløre.

Man har saa „repareret“ to Veje, uden at det har kostet Kirken det mindste.

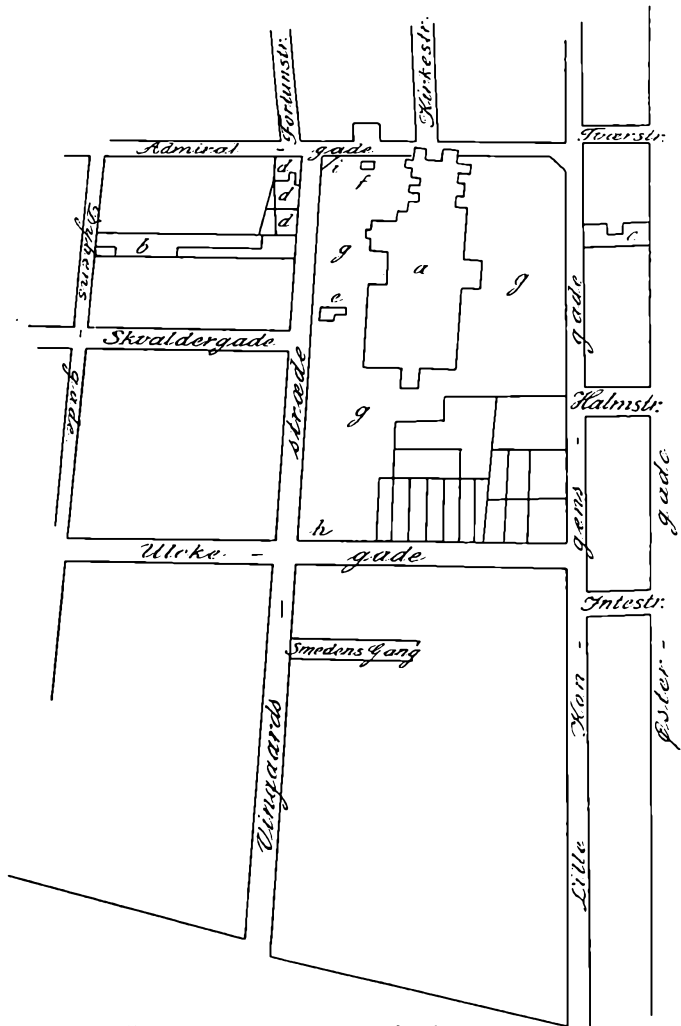
Der har i det foregaaende af og til været omtalt de daarlige økonomiske Forhold, Kirken virkede under.

Grundene hertil er mange og kan rimeligvis føres langt tilbage i Tiden.

Den *første Nicolai Kirke* — thi der har efter alt at dømme været to — blev bygget længe før *Absalons Tid* og har rimeligvis været en Trækirke, opført paa Pæle i et sumpet Terræn, nærmere hen ad mod Østergade. Vandet gik meget længere op end nu, nærmest i en Halvbue midt imellem den nuværende Dybensgade og Vingaardsstræde, skærende Nicolaigade og Admiralgade. Den bagved liggende Strandbred var halvvejs Mose og har sikkert ligget saaledes hen i flere Aarhundreder. Saaledes maatte man langt senere i Tiden ved Opførelsen af Ejendommen *Østergaard* — den senere *Vingard* — køre en Mængde Fyld paa, inden man turde vove at paabegynde Byggeriet.

Disse uheldige Jordbundsforhold har rimeligvis ogsaa øvet deres Indflydelse, da man et Par Hundredaar længere frem i Tiden ombyttede Trækirken med en af Sten. Man flyttede den mere mod Sydost for at undgaa de vidtstrakte Strandenge mod Nord. Hel fast Jord fik man alligevel ikke under Fødderne, derom vidner de gennem Aarene stadig foretagne store og omfattende Reparationer. Og selv om Kirken var nok saa solidt og godt bygget, kunde den dog — som *Mikkel Vibe* siger i sit før omtalte Testamente — ikke blive andet end en daarlig Bygning.

De rige Midler, der tilgik Kirken i den katolske Tid — særlig ved Oprettelsen af en hel Del (13) Altre rundt omkring i Kirken med tillagte store Kapitaler — af-

Kort over Nicolai Kirke og tilstødende Gader.

Koret har rimeligvis ligget paa den Grund, hvor nu Nicolaigade Nr. 9 findes.
 a. Nicolai Kirke. b. Sognepræstens Gaard. c. Den ældste Kapellans Bolig.
 d. Den yngste Kapellans, Organistens og Kløkkerens Huse. e. Overgraverens og Undergraverens Hus. f. Materialhus. g. Den gamle Nicolai Kirkegaard. h. Den ene nye Pestkirkegaard, (den anden laa i Borgerg.). i Stakitport.
 Skvaldergade er den nuværende Nicolaigade, der efter Branden førtes over Kirkegaarden ud til Østergade; Ulkegade er den nuværende Holmensgade.
 Kirkens og Kirkegaardens Areal var 17,694 □ Alen.

holdt dog med al Lethed alle Omkostninger ved Istand-sættelserne. Først da Kirkegodset inddroges under Reformationen, begynder de trange Tider.

Man maa derfor straks sætte sig i Gæld.

Kirken havde fra først af ikke haft noget Taarn. Man begyndte saa — rimeligvis omkring ved Aar 1500 — at indsamle Midler ad privat Vej til Opførelsen af et saadant, og der var ogsaa indkommet en stor Sum. Man havde allerede faaet købt en Mængde Mursten og Kalk, da Urolighederne efter *Frederik I*'s Død stoppede Arbejdet for lange Tider.

Christian III erobrede København, og Nicolai Kirkes store Lager af Materialier konfiskeredes. Opførelsen af Taarnet maatte lægges hen til bedre Tider.

Disse kom — dog først efter et halvt Aarhundredes Forløb. Og det blev *Christoffer Valkendorff*, der fik Æren af at bringe Sagen til Fuldførelse.

I 1586 — 4 Aar efter at man var begyndt paa atter at samle en Pengesum ind til et Taarn — rettede han en kraftig Henvendelse til den i Nicolai Sogn boende Adel om at yde Bidrag. Denne efterkom ogsaa i forholdsvis stort Antal Opraabet; men den indkomne Sum forslog langt fra til Udgifterne, og Kirken maatte tilskyde det manglende Beløb, hvilket den ikke kunde uden at sætte sig i Gæld.

I 1591 er Taarnet færdigt — men foreløbigt uden Spir. Man maa først se at faa noget af den gamle Gæld afbetalt, inden man bygger videre. Tyve Aar efter mener man at være kommet saa vidt, og Spiret rejses.

Men man havde alligevel forregnet sig med de disponible Penge, saa Spiret ikke bliver saa solidt som ønskeligt. Under en heftig Storm i 1628 blæser det om-

Christoffer Walkendorff. Nicolai Taarns Ophygger.

kuld, og nu staar Taarnet atter lange Tider uden sin Prydelse.

Et nyt Spir vilde man ikke bygge, før man var i Besiddelse af en Kapital, der kunde garantere solidt

Arbejde, og for paa anden Maade at pynte paa Kirkens Ydre gav man sig da til at pryde det med en Mængde Kobberplader og Statuer af fromme Mænd, kendt fra det nye og gamle Testamente, og tronende op over de andre sattes der paa Kõrets Gavl en Statue af den hellige *Nicolai*.

Denne Statue fandt man ofte Søndag Morgen — særlig i de første Aar — smykket med Blomster og Kranse. *St. Nicolai**) var nemlig en af de mest populære Helgener her i Landet, særlig som Beskytter af de unge, kyske Piger, og fra den katolske Tid var da den Skik at pynte hans Billede gaaet i Arv blandt disse, som mente, at han af den Grund nok skulde sørge for at skaffe dem en god og trofast Ægtefælle.

Som en sidste Prydelse anbragte man over den sydlige Indgang en Solskive, som den berømte Astronom *Longomontanus* havde konstrueret. Den skulde være som en Slags Sindbillede paa den hellige *Nicolais* heldbringende Virksomhed for de søfarende.

Disse Udsmykninger af Kirkens Ydre bragte alligevel ikke Tanken om Opførelsen af et nyt Spir i Glemme.

Fem og tyve Aar efter det første Spirs Omstyrtning begyndte man ad privat Vej — som saa ofte før — en Indsamling til Fordel for et nyt Spir, og i 1663 var man

*) Den historiske *Nicolaus* var Græker; han opholdt sig som Biskop i *Myra* og blev skrinlagt i *Bari*. Dyrkelsen af ham kom over Italien til Tyskland, hvor *Otto III* var den første, der indviede et Kloster til hans Ære, og gik derfra mod Nord til Danmark, hvor hans Navn sikkert har været kendt allerede i det 11' Aarhundrede (Kong *Niels* er saaledes opkaldt efter ham).

naaet saa vidt, at man raadede over en efter Datidens Pengeforhold saa betydelig Kapital som 30,000 Rdlr.

Klog af Skade vilde de daværende Kirkevænger, *David Mohr* og Raadmand *Henrik Jacobsen*, have fuldstændig Haand i Hanke med Opførelsen og ikke overlade denne til Enkeltmand.

De fik den kongelige Arkitekt *Albert Mathiesen* til at give Tegningen og indkøbte derefter selv alle de fornødne Materialier — selv Søm, Bolte og lign. Saa sluttede de Kontrakt med Tømmermanden *Lave Thomsen* om mod et Honorar af 1900 Rdlr. at lede Opførelsen. Han maatte forpligte sig til „Sterck och Bestandig att binde och opreyse Spiret, tillmed alle dess Ornamentier med ald Fliid att ferdiggøre indlet Undtagen i nogen maader“. Han maatte endvidere holde en stadig Arbejdsstyrke paa otte Svende og lige saa mange Daglejere og „passe vel paa disse“, at de ikke „unødigt forskære Tømmeret Kirken til Skade, ej heller Materialet forkommer“.

I Juni 1664 begyndte den egentlige Opførelse, og to Aar senere var man færdig.

I over 125 Aar stod da dette Spir som et smukt Vidnesbyrd om dansk Arkitekturs Fuldkommenhed i det syttende Aarhundrede, indtil det — i 1795 — atter blev Offer for en Katastrofe.*)

Ved Kirkens Brand sank det i Luerne, — og i over

*) Den øverste Del af Spiret blev i nogenlunde uskadt Stand fundet ved Udgravninger i Admiralgade i Aaret 1902. Det laa et Par Alen nede i Jorden — et Bevis paa den vældige Kraft, med hvilket det var styrtet ned.

1. *St. Nicolai Kirke.* 2. *Øster gade* 3. *Høibrugstræde* 4. *ind ad Kirkestrædet.*
Prospect af AMAGER TORV I KØBENHAVN.
at. de fra den vestre Side.
Feit. Johan Jacob Bruun.

Amager Torv med Nicolai Taarn ved Aar 1700. (I Midten Hotel „Lækkerbidsken“.)

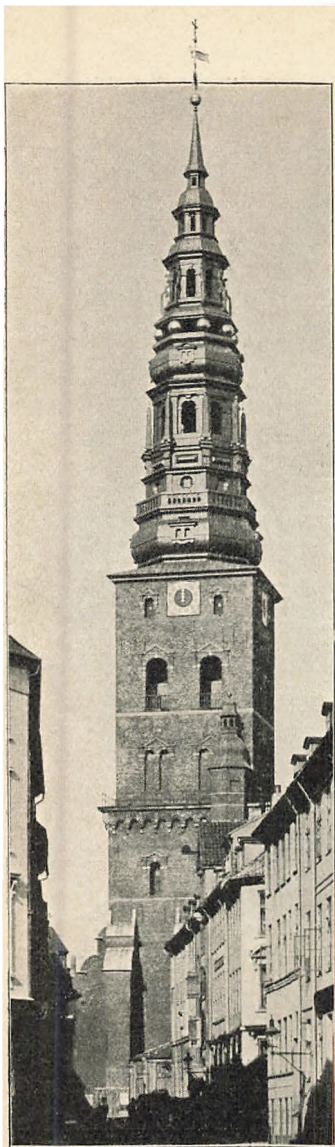
100 Aar stod nu Taarnet nøgent og bart og vanrøgtedes mere og mere.

Da fik den københavnske Mæcen, Brygger, Dr. *Carl*

Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsen.

Jacobsen Øjet op for den Usømmelighed, der her blev begaaet mod en af vore smukkeste Fortidslevninger, og med sin storslaaede og opofrende Kunstinteresse og med hele sin ukuelige Energi lykkedes det ham at

Nicolai Taarn med C. Jacobsens Spir.

overvinde al Modstand og af egne Midler at gengive Taarnet det Spir, det alt for længe havde savnet.

Det staar nu midt i vor gamle By som et stor-slaaet Eksempel paa den Pietet, hvormed endnu enkelte fremragende Borge-re i vort hastigt fremad-jagende 20' Aarhundrede omgiver vore gamle Min-der.

Opførelsen af det andet Spir kostede — som om-talt — Kirken intet. Det var som ved det nuvæ-rende Spir Privatmands Kunstforstand, der for-maaede at se ud over Døg-nets Kævl og Strid og ska-be Værker ikke til Brug for Øjeblikkets Sensa-tionslyst, men til Glæde for kommende Slægter.

Til Gengæld blev der da i Aarene 1738—42 lagt saa meget desto mere Beslag paa Kirkens Midler, idet

den efter lange og omhyggelige Overvejelser blev underkastet en Hovedreparation, der kostede ikke mindre end 16,500 Rdlr.

Ved denne Lejlighed blev de to Taarnværelser oven over Indgangen indrettet til Reserverum for Raadstuearkivet, der var ved at blive overfyldt.

Kort i Forvejen havde Taarnet faaet en stor Seværdighed. Det var det berømte *Sangværk*, som den før omtalte Organist *Breitendich* i Aaret 1736 havde ladet indrette for egen Regning. Det bestod af ikke mindre end 35 Klokker, der tilsammen vejede c. 1800 kg. Den største af Klokkerne havde en Diameter af c. 140 cm. og vejede c. 600 kg.

De store Udgifter, *Breitendich* derved paaførtes, fik han erstattet gennem kgl. Privilegier, ved hvilke der i 20 Aar sikredes ham Eneindtægten af Klokkespillet, naar dette „rørtes“ ved Begravelser, Bryllupper o. lign. kirkelige Højtideligheder. Taksten herfor var 6 Rdlr. i Timen; men til Gengæld for denne store Betaling skulde det da lyde 1 Time gratis hver Dag (i Reglen fra 12—1) og spille dels Salmer, dels verdslige Stykker, alt efter Aarstiden.

Dette Klokkespil, som Kongen (*Christian VI*) til at begynde med havde vist en betydelig Interesse, fik dog kun Lov til at hænge i Nicolai Kirke i 8 Aar. *Christiansborg Slot* var jo nær ved Kirken, og da Kongen først tog fast Ophold paa dette, overvandt den kraftige Støj fra den Umængde af Klokker hans religiøse Følelser,

der iøvrigt tilsyneladende var stærke nok, saa han paabød, at denne gratis Middagsmusik skulde ophøre.

Ingen var gladere herover end *Breitendich*, men da saa ogsaa den betalte Musik blev indskrænket saaledes, at $\frac{1}{2}$ Time skulde gælde som en hel, svandt hans Glæde. Thi ganske vist skulde han have samme Betaling for den halve som for den hele Time; men Publikum, der i Forvejen syntes, at Betalingen var lidt vel rigelig, vilde nu slet ikke have noget med Klokkespillet at gøre, saaledes at langt over Halvdelen af Begravelserne foregik uden dettes Medvirkning.

Følgen blev en Skrivelse fra *Breitendich* til Kongen, hvor han stærkt beklager sig over den store Nedgang i sine Indtægter, og Kongen giver ham saa Tilladelse til at forhøje Timebetalingen.

Dette gør dog kun ondt værre, og man enes da om at flytte Klokkerne til Frue Kirketaarn (1744), hvor de fik Lov at hænge til Englændernes Bombardement paa København, og under hvilket de ødelagdes sammen med denne Kirke.

Breitendich fik 6000 Rdlr. for Afstaaelsen, og den fremtidige Indtægt for Spillet tilfaldt *Frue Kirke*.*) —

1792 stod Kirken foran sin sidste større Reparation. Til Trods for at denne næppe vil beløbe sig til mere

*) *Holberg* bliver nu Genbo til Klokkespillet, og han giver os i sine Epistler et godt Begreb om den Støj, det foraarsager. Han fortæller saaledes et Sted, hvorledes han i 4 Timer har maattet sidde og høre paa dets uafbrudte Klemten, saa at selv et Menneske, der havde langt stærkere Nerver end han, nok skulde miste sit Humør. Han finder det derfor ganske hensynsløst, at man for at ære de døde skal „dræbe de levende“.

end c. 3000 Rdlr., er der dog slet ingen Penge til at afholde en saadan Udgift. Magistraten maa da gribe til den gammelkendte Udvej at lade den private Godgørenhed træde hjælpende til. Skulde denne ikke slaa til, maa man for det manglende Beløb skaffe Dækning ved et Laan, der saa nok „skal blive betalt ad Aare“.

Indsamlingen blev ogsaa paabegyndt; men Branden tilintetgjorde alle Planer om Restaurering. —

Uden om Kirken laa Kirkegaarden. Den udvidedes efterhaanden ved Tilkøb af nærliggende Grunde — sidst i Pestens Tid i 1711, da man tilføjede en Hjørnegrund mellem *Vingaardsstræde* og *Ulckegade* (Holmensgade) —, saa at den til sidst naaede et Areal af c. 1 Td. Land.

Dette forslog imidlertid ikke, og man købte da yderligere — særlig beregnet til den store Mængde Pestlig — en gammel Have, den saakaldte „Landgreven af Hessen“. Den laa i Borgergade, skraas over for Helsingørsgade. Indgangen var gennem en privat Port, hvis Ejer havde en større Indkvartering. Til Gengæld for al den Ulejlighed, Begravelserne foraarsagede i hans Gaard, halvt opnaaede han, halvt tog han selv Tildelse til at bruge Kirkegaarden som Tørreplads for Soldaternes Tøj.

Paa Hovedkirkegaarden jordedes i den ældre Tid adskillige kendte Mænd og Kvinder — bl. a. *Gustav Vasas* Moder, der døde i Fangenskab her i Byen —; medens det senere — som omtalt — blev mere almindeligt for rigere Folk at blive bisat i Kirken.

Og i og for sig var det intet Under, at Folk, der paa nogen Maade kunde undgaa det, skyede at finde det sidste „Hvilested“ paa Kirkegaarden. Den almindelige Mangel paa Respekt for Døden, som særlig i de første Aarhundreder efter Reformationen blev ret almindelig — indtil *Frederik II's* Tid var Byens Kirkegaarde almindelige Opholdssteder for Svinene —, gjorde sig særlig gældende hos de Mennesker, der til daglig havde med Døden og dens Ofre at gøre: hos Graverne og deres Medhjælpere.

Endnu saa sent som omkring Aar 1800 har vi officielle Beretninger om Ligrøverier paa Assistenskirkegaarden, og der er da intet mærkværdigt i, at Forholdene paa Nicolai Kirkegaard 100—150 Aar tidligere langt fra var særlig hyggelige.

Fra Aaret 1695 er der saaledes opbevaret en Skrivelse fra Magistraten til Kirkeværgerne, hvori omtales en Besværing fra Smedelavet over Graverne paa denne Kirkegaard. Disse skulde nemlig gaa dem i Næringen ved Salget af Jernbeslag til Kister, Haandgreb, Ringe o. lign., og man havde nu en grim Mistanke om, hvorfra disse Ting stammede. Graverne havde ganske vist fortalt, at det var Sager, som stammede fra gamle, forraadnede Kister; men en nøjere Undersøgelse havde vist, at dette ikke var Tilfældet. Man havde ladet dem udspejde, og det var kommet for Dagen, at de, naar de skulde grave en ny Grav, sørgede for at komme den nærmest liggende saa tæt som muligt. Var det lykkedes dem, var det ikke svært som af „Vanvare“ at komme til at give Kisten i Nabograven nogle saa kraftige Slag med

Spaden, at Metaldelene gik af den. Disse Ting solgte de saa, og skulde de ved samme Lejlighed faa slaaet Hul paa Kisten, laa det lige for at bemægtige sig de eventuelle Værdigenstande, de paa den Maade kunde faa fat i.

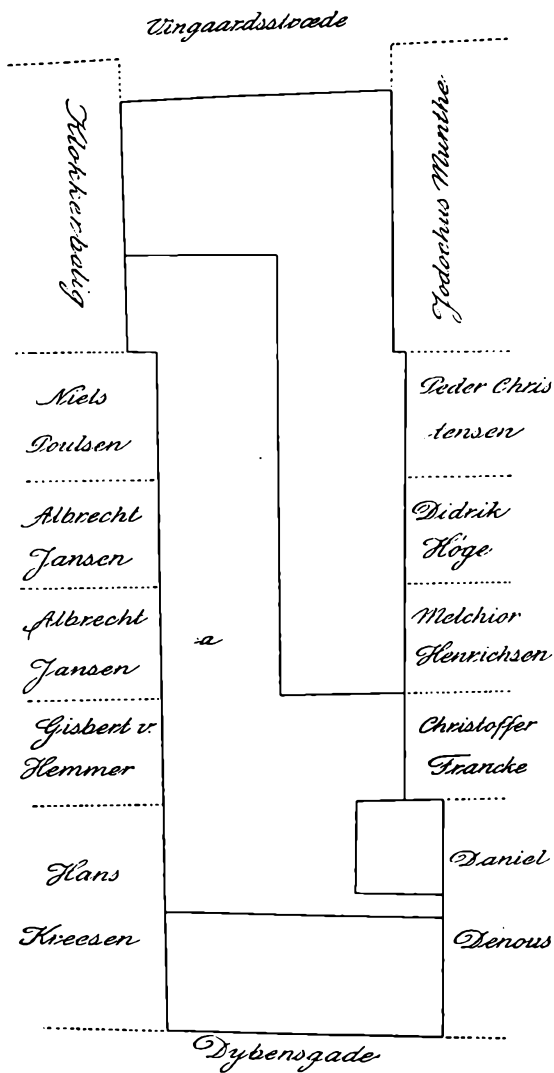
Altsaa en Slags officielt Ligrøveri.

Belegnende for Tidsaanden er det, at Magistraten ikke er særlig forarget over dette. Den indskrænker sig til at opfordre Kirkeværgerne til „alvorligen og strengeligen at ordinere og tilholde“ Graverne om at afholde sig fra den Slags Ting, for at de afdøde — som det med en vis humoristisk Vending hedder — „kunde vinde Tid og Rolighed til deres Legemers og Kisters beskikkede Forraadnelse“; de skulde med den største Omhyggelighed tage Vare paa Kisterne, og kun, hvor de fandt Dele fra virkelig henraadnede Kister, maatte de tage dem op og sælge dem — dog ikke for egen, men kun for Kirkens Regning, og for at dette bedre kunde kontrolleres, skulde Kirkeværgerne forestaa Salget.

Stort bedre var Forholdene ikke paa den nye Kirkegaard. Gravene laa i Pestens Tid utildækkede som rene Faldgruber, og da man endelig naaede at faa dem tilkastede, blev de en Tumbleplads for Børns støjende Leg, et Mødested for hemmeligt elskende, ja, tilsidst en blot og bar Losseplads for de omboendes Uhumskheder.

Da den nedlagdes i 1760 efter knapt at have bestaaet i 50 Aar, vakte det almindelig Tilfredshed.

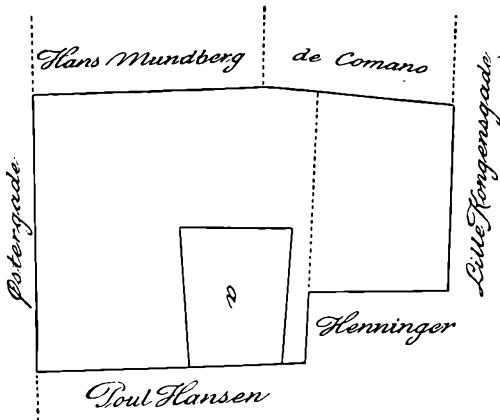
Til Nicolai Kirke hørte en Mængde Huse og Vaaninger — en Tid lang ikke mindre end 21 —, der benyttedes som Embedsboliger o. lgn.

Grundriss af Nicolai Kirkes Præstegaard ved Midten af det 18. Aarhundrede.
 a. Gaardsplads og Have. Samlet Areal 1897 □ Alen.

Af disse var *Sognepræstens „Residence“* den største. Den omfattede et Areal af henved 2000 □ Alen. Den var opført i Aaret 1703 og havde Façade baade ud mod *Vingaardsstræde* (nuværende Nr. 25) og *Dybensgade* (nuværende Nr. 22).

Den ældste Kapellans Bolig laa lige over for paa

Grundriss af den residerende Kapellans Bolig ved Midten af det 18. Aarhundrede.

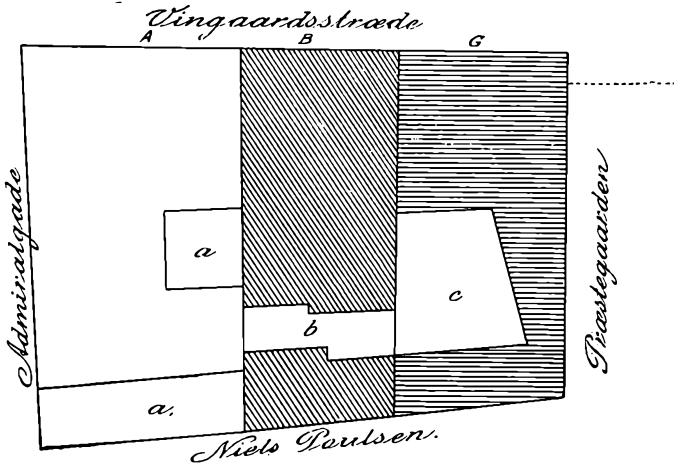
a. Gaardsplads. Samlet Areal 488 □ Alen.

den anden Side af Kirken. Til Trods for den ligeledes havde Façade mod to Gader (nuværende *lille Kongensg.* Nr. 44 og nuv. *Østerg.* Nr. 49) var den dog betydelig mindre, nemlig kun en Fjerdedel af Præstegaardens Areal.

Paa Hjørnet af *Vingaardsstræde* og *Admiralgade* laa den *ynge* Kapellans Bolig og mellem denne og Sognepræstens Bolig laa *Organistens* og *Klokkerens* Huse.

Disse tre Ejendomme havde tilsammen et Areal, der var omtrent halvt saa stort som Præstegaardens.

Paa selve Kirkegaarden laa *Overgraverens* Embedsbolig og sammenbygget med denne *Undergraverens*

Grundriss af Nicolai Kirkes Ejendom paa Hj. af Vingaardsstr. og Admiralgade omkring Aar 1750.

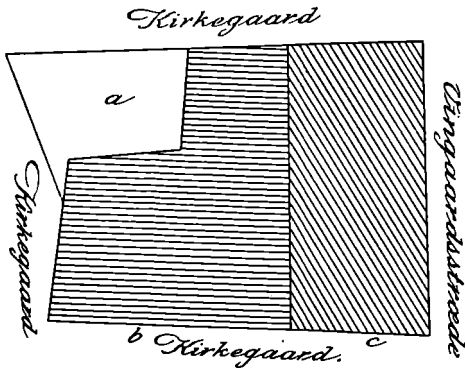
- A. Den yngste Kapellans Bolig, a Gaardsplads. a. Have. Samlet Areal 415 □ Al.
 B. Organistens Bolig. b. Gaardsplads. Samlet Areal 280 □ Al.
 C. Klokkerbolig, c. Gaardsplads. Samlet Areal 274 □ Al.

eller „*Pinkerens*“, der havde Façade ud mod *Vingaardsstræde*. —

Alle disse Ejendomme var mer eller mindre daarlig opført, særlig synes Præsteboligerne at have været elendige — i hvert Fald at dømme efter de talrige Klager, der indsendes baade fra Sognepræsten og Kapellanerne.

Omkring Midten af det 18' Aarhundrede var *Nicolai*

Brorson Sognepræst ved Nicolai Kirke. Han var Broder til Salmedigteren Hans Adolf Brorson og havde selv — ikke uden Held — forsøgt sig paa samme Omraade (Slutningssalmen: „Amen raabe hver en Tunge“ skyldes saaledes ham). Han er en af de første, fra hvis Haand vi har bevaret en saadan Klage.

Graverholigen paa Nicolai Kirkegaard.
 a. Gaardsplads. b. Overgraverens Bolig (302 □ Al.).
 c. Undergraverens Bolig (158 □ Al.).
 Facade mod Vingaardsstræde 18 $\frac{3}{4}$ Al.

I Aaret 1751 skulde han nemlig giftes, og skønt denne Ceremoni ikke var ham særlig ukendt — det var hans fjerde Hustru, med hvem han stod i Begreb med at blive forenet — syntes han dog, at det var en saa højtidelig Lejlighed, at der burde gøres nogen ekstra Stads i den Anledning.

Han indsendte derfor en længere Klage til Kirkeværgerne over den daarlige Tilstand, hans „Residence“ befandt sig i: Tapetet hang i „Palter“ ned ad Vægge-

ne, Gulvet var raaddent, og Dørene kunde ikke lukkes. Som den beskedne og fordringsløse Mand han var, havde det dog været hans Hensigt slet ikke at omtale disse Mangler, hvis han ikke var kommet i Tanker om, at en saa ussel Bolig vilde kunne geraade „hans Bryllup til nogen Van-Ære.“

Der iværksættes nu store Undersøgelser, nedsættes Kommissioner etc., og Resulatat bliver endeligt, at man nok kunde bevilge nyt Tapet i Stadsstuen. Dette sættes da ogsaa op — men desværre først fem Maaneder efter Brylluppet. —

Det næste Aar skulde der være stor Stads i København. *Frederik V* havde holdt Bryllup med Prinsesse *Juliane Marie af Braunschweig*, og det nyformælede Par skulde nu — efter at være blevet kronet paa *Frederiksborg Slot* — holde deres Indtog i Hovedstaden.

Hele Byen stod paa den anden Ende for at vise sit loyale Sindelag, og man vilde ved en speciel pyntelig Udsmykning af Husene gøre Højtideligheden saa festlig som mulig. Det kongelige Tog skulde bl. a. passere *Østergade*, og her var Bestræbelserne særlig febrilske.

Selvfølgelig maatte *Mag. Chr. Reenberg* — den daværende første Kapellan ved *Nicolai Kirke* — være med. Hans Embedsbolig havde jo ogsaa *Façade* mod *Østergade*, og det gjaldt naturligvis om ikke at staa tilbage for Naboerne.

Det er rimeligt, at Kirken skal betale.

„Da Gienboer og Naboer“ — hedder det i en Skrivelse, han nogen Tid forinden indsender til Magistrat-

ten — „lader deres Huse opmale, ikke saa meget for Parades Skyld, som ved samme Lejlighed derhos at se deres Bygninger conserverede, og jeg ikke ved noget Hus her paa Østergaden ser saa hæsligt ud som det jeg beboer, dels for den stærke Kørsels Skyld, som sætter Huset i daglig Rystelse, saa Kalken falder fra Tømmeret, dels og at den gamle Farve straks falder i Øjnene som en Sørgedragt, som passer sig vel ej til saadanne Højtideligheder og almindelig Glæde og turde vel give Anledning til adskillig Tale.“ *)

Dette just ikke særligt flatterende Billede af Kapellanboligen syntes at have sat Kirkeværgerne i højeste Skræk. De glemte rent at omtale Kirkens nødlidende Stilling, men nedsætter straks en bygningskyndig Kommission, der faar Ordre til i største Hast at undersøge Forholdene, og Følgen bliver, at baade denne Ejendom saa vel som Sognepræstens Gaard faar en større — men selvfølgelig kun *udvendig* — Reparation. Alt skulde jo se straalende ud, og det gik paa ingen Maade an, at den højere Gejstliges Bolig tog sig mindre imponerende ud end hans Underordnedes — man kunde jo heller ikke vide, om Hs. Majestæt i et øjeblikkeligt Lune vilde forlange Vejen lagt om ad Nicolai Kirke for at vise sin nye Dronning en af Byens smukkeste Seværdigheder. —

Denne omfattende Reparation gør imidlertid et saadant Greb i Kirkens Pengebeholdning, at da det aarlige Eftersyn, der kort efter afholdes, kræver adskil-

*) Moderniseret Retskrivning.

lige Reparationer, maa disse udsættes, skønt Kirkens Vedligeholdelse maatte synes absolut at kræve dem. Der er kun 4 Rdlr. i Kassen, og herfor kan man netop faa købt nogle Tagsten til en højst fornøden lille Tagreparation. Den store Klokke, der er revnet og skulde støbes om, faar Lov at vente til bedre Tider. —

Til Trods for alt, hvad der ofres paa Præsteboligerne, synes disse alligevel at have haft store og væsentlige Mangler.

Da saaledes Pastor *Brorson* faa Aar efter — 1757 — døde, forlangte hans Efterfølger, den senere Biskop i Aarhus, Dr. theol. *P. M. Bildsø* *) en Synsforretning afholdt.

Denne bragte — som ventet — ikke noget større Resultat; men Pastor *Bildsø* table af den Grund ikke Modet. Han indsendte en længere Klage, hvori han skildrede Forholdene som ganske skandaløse.

Som det vil ses af Tegningen S. 38 laa Præstegaarden noget tilbage fra Nabohusene, hvoraf det ene tilhørte *Jodochus Munthe*, og det andet var Klokkerbolig. Der ved fremkom et Par smaa, skumle Kroge, som ikke alene Kirkegængerne, men ogsaa tilfældigt forbipasserende betragtede som et bekvemt Sted til at forrette deres Nødtørft i. Vandet fra disse Udtømmelser løb saa ned i Præstens Kælder og fyldte hele Huset med en raadden, pestagtig Luft, samtidig med at der til visse

*) Dr. *Bildsø* opnaaede en vis Berømmelse i København, for saa vidt som han var den første, der fik sine Prædikener optaget i Dagspressen (Adresseavisen).

Tider — f. Eks. efter større Bryllupper og Begravelser — kunde samle sig en hel Urenlighedens Sø, der krævede en Del Foranstaltninger for at kunne passeres tørskoet.

Efter at være gjort opmærksom paa saadanne usømmelige Forhold kunde Magistraten nu ikke godt vende det døve Øre til, og efter lange Overvejelser blev det da ogsaa vedtaget, at den bedste Maade at undgaa disse Ubehageligheder paa var at rejse et Stakit foran Præsteboligen. Som sædvanlig nedsættes en Kommission, der indsender et Overslag over Udgifterne. Dette vedtages; men om Arbejdet samtidig paabegyndes, kan ikke afgøres og er vist ret tvivlsomt — efter hvad man kan dømme fra analoge Forhold.

Der blev bl. a. engang vedtaget, at Plankeværket omkring *Nicolai Kirkegaard* skulde males, — det var omkring ved Aaret 1750. Da der var gaaet et Aar, mente man at have Penge nok hertil, og Arbejdet overdroges til en Malermester *Getreuer*, der dog kun efter visse Betænkeligheder paatog sig dette. Hans Anelser syntes ogsaa at skulle bekræftes; thi da han var halvt færdig med Arbejdet og ønskede noget af den akkorderede Sum udbetalt, var der alligevel ikke en Skilling til ham.

Resolut nedlægger han da Arbejdet. Kirkeværgerne kommer med gyldne Løfter, som dog alle preller af mod Malerens stenhaarde Hjerte, der først kræver Pengene paa Bordet.

Man beslutter nu at sætte Haardt mod Haardt —

men da har Plankeværket ogsaa ligget hen i umalet Tistand i c. 1^{1/2} Aar. *Getreuer* faar Befaling til at møde for Magistraten, der holder en dundrende Tale for ham og foreholder ham det gudsforgaaende i hans Opførsel. Men han er ubevægelig, og for at gøre en Ende paa Skandalen maa Magistraten da skriftlig kaudionere for Beløbet.

Saa først bliver Arbejdet udført.

Lignende Forhold har rimeligvis ogsaa gjort sig gældende for Stakittet om Præstegaarden. Det kan i hvert Fald først bestemt paavises under Dr. *Bildsøes* Eftermand, Pastor *Hans Sørensen Lemming*.

Denne, der var en ivrig Pietist og hemmelig Tilhænger af de herrnhutiske Sekterere, Brødrene *Støttrup*, var iøvrigt en meget kraftig og energisk Personlighed, der bedre forstod at behandle Kirkeværgerne og deres Modstand mod alle Omdannelser og Nyanskaffelser.

Da Porten til Præstegaarden saaledes var ved at raadne op og hvert Øjeblik truede med at styrte ned, henvendte han sig personligt til disse og anmodede om at faa den lavet i Stand. Han fik det Svar, at inden man kunde udtale sig om en saadan Sag, maatte den først indgives skriftligt.

Da dette var sket Fyldest, kom der efter 14 Dages Forløb det Svar, at Andragendet først maatte til Magistraten. Denne vilde da atter indhente Kirkeværgernes Betænkning, der rimeligvis vilde resultere i Nedsættelsen af en Kommission. Naar denne havde endt

sit Arbejde, vilde Sagen atter gaa til Kirkevægerne, der igen skulde udtale sig, derefter til Magistraten, som vilde resolve i Sagen. Denne gik da tilbage til Vægerne, der derefter vilde overdrage en Haandværksmester Arbejdet — at sige, naar man engang fik nogle Penge i Kassen; thi foreløbig var der ikke at tænke paa sligt.

Al denne forvrøvlede Bureaukratisme skærer Pastoren nu resolut igennem, idet han uden videre lader Porten istandsætte og henviser Regningen til Kirkevægerne.

Disse er nærmest maalløse af Forfærdelse; en saadan Optræden har hidtil været ganske ukendt, og den bør eksemplarisk straffes. De indsender en motiveret Klage til Magistraten med Forlangende om, at den gode Præstemand selv skal betale sin Port.

For en Gangs Skyld ser Magistraten overlegent paa Sagerne og dømmer Kirken til at betale — til stor Forskrækkelse for Tømmermesteren, der havde ment at faa sine Penge af Sognepræsten, som han ansaa for en langt finere Kunde end den forarmede Kirkekasse. —

Ikke alene Sognepræsterne, ogsaa *Kapellanerne* indgiver talrige Klager over deres Embedsboligers sørgelige Tilstand. De er — mærkværdigt nok — alle holdt i et forunderligt, overdrevent ydmygt Sprog.

Pastor *Jørgen Østrup* vil gerne have en ny Kakkellovn og slutter sit Andragende med flg. Ord: „I underdanigst og ydmygst Forventning af naadigst og gun-

stigst Bønhørelse henlever jeg med al aandelig og legemlig Velsignelses uafladelig Tilbedelse“ etc.

Det var i Sandhed en varm Kakkelovn.

Men helt ude i det rene Kineseri er vi, naar vi læser et Aktstykke fra Andenkapellanen, Hr. *A. Schyth*.

Han fortæller — i en Skrivelse til Magistraten — at hans Værelser er ganske ubeboelige, og mener, at, hvis det ikke snart ændres, „vil det lidet Liv, der endnu er i mig, snart uddø“. Han slutter paa følgende Maade:

„Jeg henstiller denne min underdanigste, underdanige og allerærbødige Begiæring til Deres Excellences og samtlige naadige og gunstige Herrers høye, naadige og favorable Resolution med Ønske, at Deres højeste, høye og anseelige Huse maa stadfæstes i den allerhøyestes Velsignelse og udvides i tilvoxende Lyksalighed til den senere, ja seneste Eftertid, da jeg i Forventelse af en naadigst, naadig og gunstigst Bønhørelse har den Naade og Ære stedse at leve Deres Excellences og samtlige naadige og gunstigste Herrers underdanigste, underdanige, allerærbødige og høyst forbundne Tjener.“

Overfor en saadan Ordrigdom giver Magistraten tabt og bevilger straks de ønskede Forandringer. —

Selv for at opnaa de nødvendigste Smaating til Brug i Kirken maatte Præsterne sætte et stort Apparat i Scene.

Den tidligere omtalte Mag. *Reenberg* har i 30 Aar været Kapellan ved Kirken og er nu — i Aaret 1741 — en gammel Mand, der plages meget af Podagra. Han

vil derfor gerne have et Tæppe paa Alterfoden, da han ikke kan taale at staa paa det kolde Flisegulv.

Han har allerede een Gang før indgivet et Andragende herom; men det er blevet afslaaet bl. a. med den Motivering, at Guds Hus „vanæres“ ved en saadan Pynt.

Herimod protesterer nu Pastor Reenberg.

I det gamle Israels Tempel — siger han — var der anbragt baade Dyreskind og Gedehaarstæpper foruden Guld- og Sølvsmykker, hvorledes kan man saa tale om at vanære en kristen Kirke ved et Tæppe? Det, som regnes for en Prydelse for de kongelige Sale, kan vel ikke være til Vanære for en Alterfod?

Ganske vist, indrømmer han, vilde det nok have været bedst, om han havde undladt at indsende denne Ansøgning paany, da den sagtens vil give Anledning til nye Spotterier over Præsterne, der i Forvejen haa-nes, fordi de bærer Parykker. Alligevel har han ikke taget i Betænkning at udsætte sig herfor, da det sikkert er værre at vanære Gud, „ved at jeg skal staa og gaa i Smerte“.

Magistraten røres — delvis; der bliver nemlig ikke Raad til et saadant Tæppe som af Præsten ønsket, men kun til et Par Sivmaatter med en lille Strimmel Tøj over. De sædvanlige Forsigtighedsregler ved en saa kolossal Nyanskaffelse har man dog ikke undladt, idet man først har indhentet Erklæringer, om Præstens Sundhedstilstand ogsaa virkelig kan forsvare denne Udgift. Disse falder tilfredsstillende ud og fortæller,

at Mag. *Reenberg* lider af „Podagra, Chiragra og flyvende Gigt.“ —

Det er nu i og for sig intet Under, at Kirkeværgerne, — hvor meget eller hvor lidet der end ligger til Grund for alle disse Klager og Besværinger — til sidst bliver kede af dem. Det ender da ogsaa med, at den ældste af disse indsender en meget fornuftig Skrivelse til Magistraten, hvori han henstiller, at Kirken een Gang for alle skulde sætte samtlige Kirkens Embedsboliger i beboelig Stand og derefter lade de vedkommende Funktionærer for Fremtiden selv afholde videre Reparationer, ligesom der ved disses Afgang skulde afholdes en Synsforretning, men — ...

Da Kirkeværgen er kommet saa langt i sin Skrivelse, bliver han betænkelig ved det mulig formastelige i sin Optræden og skynder sig at tilføje:

„Dog maa de høje Herrer forlade mig, at jeg herudi raisonnerer; thi jeg er alt for ringe at skønne og dømme her udi.“

Skrivelsen bliver da rimeligvis ogsaa henlagt; i hvert Fald ses Magistraten ikke at have resolveret i Sagen — sikkert ogsaa til ingen Nytte. Kirken kunde umuligt overkomme en saa kolossal Udgift, som en Hovedreparation af samtlige dens Ejendomme vilde koste. —

I det hele var Kirkeværgerne meget energiske og ivrige for at spare saa meget som muligt til Bedste for Kirken, — og kunde de samtidig have en lille Gevinst derved, var dette selvfølgelig kun en Grund mere.

I 1762 foreslaar saaledes en af Kirkeværgerne Magi-

straten, at der til Altergangen for Fremtiden bruges gammel, fransk Vin i Stedet for den dyrere Rhinskvin. Den anden af Værgerne, Vinhandler *Plum*, har nemlig tilbudt at levere saadan Vin for 28 Skilling Potten, medens Prisen paa Rhinskvin var 2¹/₂ Mark.

Kirken vilde paa den Maade kunne spare c. 50 Rdlr. aarlig.

Meningen er selvfølgelig aldeles ikke at gaa den hidtige Vinleverandør i Bedene. Hr. *Plum* fremkommer ikke med dette Tilbud af Brødnid — han bruger her en fuldstændig *Holbergs* Udtryksmaade: „det er ikke for den liden Fordels Skyld, der af den attraaede Leverance kan supponeres, ei heller af nogen Begærlighed eller umættelig Attraa“ — men han synes, det er usømmeligt, ja, ligefrem anstødeligt, at en Borger udenfor Sognet skal levere Altervin til Kirken.

Magistraten gaar da for saa vidt ogsaa ind paa hans Tankegang, som den resolverer, at Værgerne maa købe Vinen, hvor de ønsker det, det er ganske ligegyldigt. Derimod maa de ikke levere Altergæsterne den tarvelige „Franskvin“, men stadig holde sig til Rhinskvinen. —

En hyppig Kilde til Ærgrelser for Kirkeværgerne var de mange Proselytter, Nicolai Kirkes Præster søgte at vinde blandt *Jøderne*.

Ledet dels af en streng, ortodoks Følelse, der ansaa Israeliterne som vandrende paa den sikre Fortabelsens Vej, og dels af en blot og bar Ærgerrighed var

det særlig de yngre Præster, der omkring Midten af det attende Aarhundrede søgte at optræde som Missionærer blandt Guds udvalgte Folk.

Enkelte Resultater kunde de da ogsaa opvise.

En tysk Jøde, *Marcus Isak Hecht*, kom her til Byen og søgte længe en eller anden Levevej — men stedse forgæves. Hans Gæld blev under dette stadig større, hans Tøj blev solgt, og han saa kun den bitreste Nød staa for Døren.

Da viste sig en frelsende Engel i Skikkelse af Sognepræsten ved Nicolai Kirke, Dr. *Bildsøe*, og vinkede ham til sig med Løfte ikke alene om den evige Salighed, men ogsaa om det daglige Brød.

Hvem kunde modstaa et saadant Tilbud? *Hecht* kunde i hvert Fald ikke!

Først bliver hans Gæld betalt, saa tinges han i Kost og Pleje for 1 Rdlr. 24 Skill. om Ugen, og endelig faar han, — da han var meget „paltet“ — en ny Klædning, et Par Hoser og en Skjorte: alt til et Beløb af 30 Rdlr.

Saa skal hans Undervisning i Kristendom begynde. Men han er desværre meget tungnem. Han har pludselig glemt alt det danske, han hidtil har kunnet, og maa derfor begynde forfra hos en dygtig Lærer — hertil udses Sognepræsten ved Petri Kirke.

Dette tager 1 Aar.

Saa først begynder Undervisningen til Daabsforberedelsen, som ligeledes tager 1 Aar.

Saa endelig kan Hr. *Hecht* døbes.

Men i hele denne Tid har han udelukkende levet paa

Nicolai Kirkekasses Regning, og man kan derfor næppe undre sig over, at Kirkens verdslige Tilsynshavende skummer af Raseri over disse store Udbetalinger. De protesterer højlydt baade overfor Præsten og Magistraten, men bliver ved et kongeligt Magtsprog tvunget til at bøje sig. —

Det følgende Forsøg paa Omvendelse ender dog knap saa heldigt.

Der er denne Gang Tale om en ung og smuk Jødeinde, som her maa nøjes med sit Fornavn, *Martha*.

Hun er fornøjelsessyg — lidt let paa Traaden og har en Aften været saa uheldig at komme i godt Selskab, saa hun rent glemmer Tiden og først kommer hjem hen ad Morgenstunden.

Stille lister hun sig ind ad Døren, klæder sig af og putter sig i største Hast under Dynen, da Faderen pludselig vaagner. Han springer op, river hende ud af Sengen, flaar hendes Nattøj i Tusinde Stykker og kaster hende tilsidst splitternøgen ud paa Gaden.

Hvad skal den arme Pige nu gøre. Vise sig i det Kostume for sine bekendte er ikke særlig morsomt, og lige saa lidt opmuntrende er det at sidde og vente i Morgenkulden paa, at Faderens Hidsighed skal lægge sig.

Hun staar et Øjeblik raadvild — men faar saa skraas overfor Øje paa Nicolai Kirkes Kapellanbolig. Der er ikke megen Tid til Eftertanke, og et Par Sekunder efter ringer hun paa.

Den gode Pastor *Østrup* bliver ikke saa lidt for-

fjamsket, da han ser en ung Pige i al sin Nøgenhed staa udenfor Gadedøren med et bønfoldende Udtryk i det skønne Ansigt. Han er straks ikke langt fra at tro, at det er Beelzebub selv, der har antaget den Skikkelse for at friste ham, da Marta oplader sin Røst og beder om hans Beskyttelse.

Han genkender nu sin smukke Genboerske og skyn-der sig med at lukke hende ind og forsyne hende med de nødvendige Beklædningsstykker. Han synes her at se et Fingerpeg fra oven om, at han er udset til at blive en Frelser for den unge Piges Sjæl.

Han fraraader hende stærkt at gaa tilbage til Faderen: „Hvo, som elsker sin Fader og Moder mere end mig, er mig ikke værd,“ — og det lykkes ham ogsaa at faa hendes Samtykke til at lade sig døbe.

Hjemme hos sig selv tør han dog for at undgaa al ondsindet Sladder ikke beholde hende, og han tinger hende derfor i Kost hos en Kone, der stadig synes at have haft den Slags Pensionærer.

I 8 Uger nyder hun de kristnes Gæstfrihed, da hun pludselig bliver led og ked af hele Stillingen. Hun sender hemmelig Bud til sin Fader, og der udvikler sig en hel Korrespondance, der ender med, at hun i al Stilhed en Morgen tidlig absenterer sig og kaster sig angrende i Faderens Arme.

Ogsaa i dette Tilfælde er Kirkeværgerne ved at gaa ud af deres gode Skind. Næppe har de faaet Underretning om, at Præsten har antaget sig hende, før de søger at faa hende anbragt i Nicolaj fattige Skole,

hvor hendes Ophold vilde blive betalt af denne Institution. Dette mislykkes dog ganske; men da det nu viser sig, at der ikke kan blive noget af hendes Daab, benytter de dette til et nyt Paaskud for at slippe fri for at betale de 8 Ugers Kostpenge. De har igen Uheld med sig, idet en kongelig Resolution for anden Gang belærer dem om Kirkens Pligter. —

Denne Opførsel fra den unge Piges Side bevirkede imidlertid, at der for Fremtiden blev passet en hel Del bedre paa. Havde Præsterne haft saa megen Umage og Ulejlighed, vilde de ogsaa have noget for deres Arbejde.

En ung Jødinde, *Eleonora Salomonsdatter*, blev forberedt til Daaben af den anden Kapellan ved Nicolai Kirke, Hr. *Peter Saxtorph*. Hun har rimeligvis af en eller anden Grund været tvunget over i dette Forhold; thi hun ses stadig at have været meget modvillig og trodsig. Til sidst blev hun saa „uregerlig og genstridig“, at Præsten ikke mere kunde tumle hende. Han klager da over hende, og ved kgl. Resolution — af ¹¹/₁₁ 1778 — indsættes hun i Børnehuset paa Christianshavn, hvor hun skal opholde sig, indtil hun erklærer sig villig til at lade sig døbe.

Men heller ikke i dette Tilfælde slap de stakkels Kirkeværger for at betale, selv om Opholdet ogsaa var billigere, nemlig kun 3 Mark ugentlig. Men da havde de ogsaa først i et Aar maattet betale 1 Rdlr. ugtl. for hende hos den før omtalte Pensionatsværtinde, og senere 8 Mark ugtl. i ¹/₂ Aar hos en Skoleholder *Rasmus Torius*, hvor hun var blevet anbragt, da hun havde

truet Værtinden med Prygl. Dertil kom Udgifterne til Klæder og lign., saa man regner sikkert ikke for højt, naar man anslaaer en saadan „Omvendelse“ til at have kostet Kirken et Par Hundrede Rdlr.

Kort efter faar Præsterne dog Revanche.

Det lykkes dem at erhverve en ny Proselyt, eller rettere to — nemlig en Moder med sin Datter —, som allerede efter blot 1 Aars Forløb er modne til at kunne modtage Daaben.

Denne store Begivenhed fejredes da ogsaa med megen Festivitas. En Etatsraad og en Etatsraadinde, flere rige Handelsherrer med deres Fruer og andre af det højere Bourgeoisie er Faddere, og Præsten holder en salvesfuld Tale om, hvorledes Gud nu „saa naadelig havde overset den Uvidenheds Tid, hvori disse Ulyksalige, som ikke kendte ham, havde vandret“. —

Afbrudt af saadanne enkelte Lyspunkter fortsætter Præsterne gennem Aarene deres sikkert mere velmente end egentlig tiltalende Omvendelsesforsøg, da det hele faar en brat og uhyggelig Afslutning.

Den 5. Juni 1795 opstaar en af disse vældige Ildebrande, som saa ofte før havde hærget Byen.

Ilden begynder paa Gammelholm og breder sig derfra til de nærliggende Kvarterer, til *Laxegade*, *Vingaaardsstræde* og *Dybensgade*, som alle nedbrænder — kun den usselige *Smedens Gang* skaanes som ved et Vidunder. Saa brænder Præstegaarden, Kapellanboligerne og Kirkens øvrige Embedsboliger baade udenfor

og indenfor Kirkegaarden,*) og til sidst ompændes selve Kirken af Flammehavet. Den brænder ned til Grunden, — alle dens Slukningsredskaber var og havde længe været i største Uorden —, kun de halvt forvitrede Mure bliver tilbage. Flammerne slikker op ad Taarnet og bringer Spiret til Fald, og dette storslaede Syn virker saa frygtindgydende paa Mængden, at den i vild Flugt styrter af Sted, som var det Verdens Undergang, den oplevede.

Først tre Dage efter var man nogenlunde Herre over Ilden.

Men inde i Kirken var alt Kaos og vedblev at være det endnu i lange Tider. Gulvet flød med Vand, der langsomt sivede ned i de sammenstyrtede Grave, og hulter til bulter laa Epitafier og Ligsten sønderbrudte og sønderslaede. Alteret var en Ruinhob, gennem hvilken enkelte Rester af halvt forkullede Flagstænger og Flagduge stak op, Prædikestolen var sporløst forsvundet, og af Orgelet var der kun nogle forvredne Piber tilbage.

Nicolai Kirke var ikke mere!

Skulde den atter opstaa? Man vidste det ikke. I 20 Aar laa alt hen paa samme Maade.

Menigheden, der var blevet henvist til Helliggeist Kirke, beholdt stadig sine Præster, af hvilke den residerende Kapellan, den før omtalte Hr. *Peter Saxtorph*, 4 Aar efter Kirkens Brand avancerede til Sognepræst.

*) Kirkens Embedsmænd fik længe derefter Huslejegodtgørelser, der varierede mellem 30—300 Rdlr. For Sognepræsten — *Abildgaards* — Vedkommende blev den i de Par Aar, han endnu levede, forhøjet til 400 Rdlr., medens hans Efterfølger maatte nøjes med 300 Rdlr.

Han kæmpede bravt — om end ikke altid med lige fine Midler — for Kirkens Genrejsning — men uden Resultat.

De ulykkelige Krigsaar, der kort efter indtræffer, hindrer imidlertid en nærmere Drøftelse af Sagen, og efter Statsbankerotten 1813 skrinlægges den for stedse.

Man beslutter sig til endelig at nedbryde Kirken.

Dette varer i tre Aar (1814—17) og foregaar med den største Pietetløshed.

Hvad der havde den mindste Værdi i Handel og Vandel, solgtes uden mindste Skrupler. Trædele, Kobberplader fra Epitafierne, ja, selv Ligstenene solgtes — disse sidste oven i Købet efter Vægt.

Kun Taarnet vedtog man at bevare. Ved Spirets Nedstyrtning var den øverste Del af det læderet; men det blev nu sat i nogenlunde brugbar Stand og benyttet som Magasin for Brandkarrer og som Vagttaarn.

Senere — i 1867 — blev den officielle Tidsmaaler (den populære „Kugle“) anbragt paa dets Tinde, indtil denne endelig — i 1912 — fik sit nuværende Smykke, Brygger *Jacobsens* Spir. —

Ogsaa en ny Kirkebygning vil blive rejst — nogenlunde paa den gamle Kirkes Plads. Et Gudshus vil det dog ikke blive, men derimod en lidt underlig Blanding af Forsamlingshus og Læsestue, et „Grundtvigs Hus“ med officielt Stempel, og det er derfor sikkert et stort Spørgsmaal, om Departementschef *Rentzmanns* rige Gave vil staa i nogenlunde rimeligt Forhold til den anviste Pengesum.